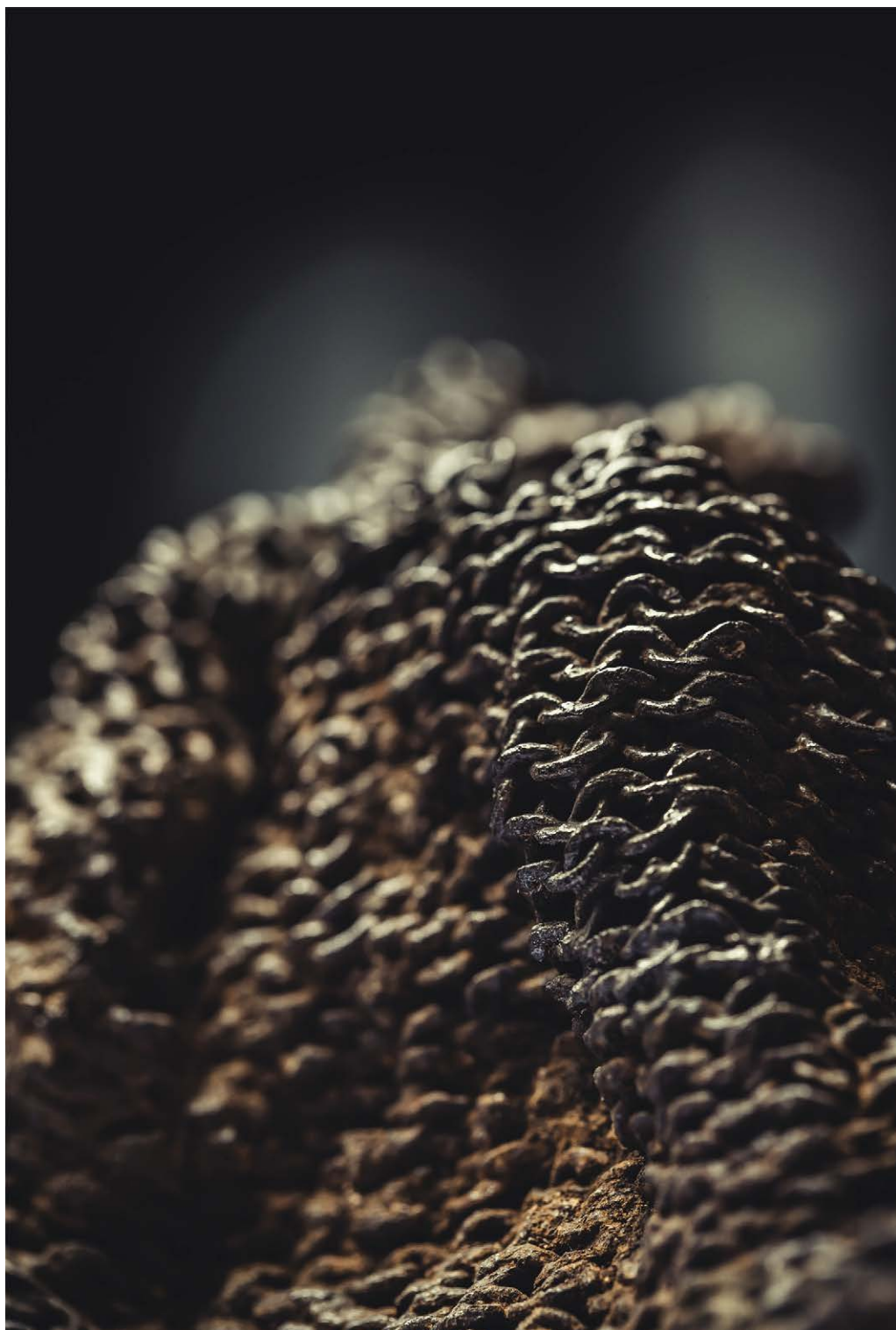




Artūrs Tomsons

RIŅĶIŠU BRUŅU ATRADUMI CĒSU PILĪ

Latvijas viduslaiku dzīvesvietu arheoloģiskajā materiālā samērā biežs atradums ir metāla bruņas: dažādu formu bruņu plāksnes (pārsvarā tie ir atsevišķi atradumi), kā arī mazliet retāk – riņķīšu bruņu fragmenti. Latviešu valodā šī aizsardzības bruņojuma kategorija saucama tieši šādi – par riņķīšu bruņām, atsakoties no sarunvalodā reizumis vēl sastopamajiem kurioziem apzīmējumiem, piemēram, važu, ķēžu, gredzenu vai pat cilpiņu-lociņu bruņas (Lamsters 1935; Švābe 1929). Arī rietumvalstu historiogrāfijā notiek diskusijas par šī bruņu veida precīzu apzīmējumu un izmantojamo terminoloģiju – pamatā runa ir par terminu “gredzens” vai “riņķītis/riņķis” korektāku lietojumu (Howard 2009).

Riņķīšu bruņu pamatā ir no stieples izgatavotu, savā starpā savienotu un sakniedētu metāla riņķu pinums. Šajā tehnikā viduslaikos izgatavoti ne tikai bruņukrekli, bet arī bruņucimdi, kāju, roku un galvas aizsardzības elementi. Šis bruņu veids Eiropā izmantots jau mūsu ēras sākumā un lielāku izplatību ieguvis, pateicoties tā izmantošanai Romas republikas un vēlāk impērijas armijas bruņojumā, kur tas pazīstams ar nosaukumu *lorica hamata* (Howard 2009). Kopumā riņķīšu bruņas gan pasaulē, gan Latvijas teritorijā ir viens no visilgāk izmantotajiem individuālā aizsardzības bruņojuma veidiem – karadarbības rakstura izmaiņu dēļ tas iziet no aprites 16. gadsimtā pēc plašās ugunsieroču ienākšanas kaujas laukā. Riņķīšu bruņas viduslaikos lietotas kopā ar citiem bruņu veidiem – gan ar plāksnišu (angļu *coat of plates*), kas raksturīgas 13.–14. gadsimtam (Thordeman 1939, 288–289), gan plākšņu bruņām (angļu *plate armour*), kas raksturīgas 15.–16. gadsimtam (Беха́йм 1995, 96).

Ja neskaita atsevišķus īsus pirmskara perioda rakstus par bruņu vēsturi Latvijā (Lamsters 1935; Švābe 1929), kuriem šobrīd vairs palikusi tikai historiogrāfiska nozīme, pirmais nopietnākais pētījums, kur vispārīgi ieskicēti arī šī bruņu veida rašanās iemesli un tobrīd zināmo atradumu izplatība Latvijas teritorijā līdz viduslaiku sākumam, pieder Mārim Atgāzim; viņa 1998. gadā aizstāvētajā disertācijā aizsardzības bruņojumam veltīta atsevišķa nodaļa (Atgāzis 1998), bet vēlāk iznācis atsevišķs raksts, kas veltīts tieši aizsardzības bruņojumam, lai gan tajā netiek aplūkoti viduslaiku atradumi (Atgāzis 2002).

Riņķišu bruņukrekli jau vēlajā dzelzs laikmetā ietilpa Latvijas teritorijas iedzīvotāju aizsardzības bruņojumā. Viduslaikos labi nodrošināta karotāja bruņojumu veidoja ķermeņa bruņas (riņķišu, plāksnišu vai plāksņu), bruņucepures (ieskaitot bruņukapuces), zembruņu polsterējums, roku un kāju aizsardzības elementi u. c. kaujas ekipējuma detaļas, kā arī vairogi. Šis aprikojums pildīja pasīvās aizsardzības funkciju – pasargāt to nēsātāju no pretinieka ieroču veiktajiem triecieniem, cirtieniem un dūrieniem. Riņķu savienojumu tehnikā varēja būt izgatavoti gan bruņukrekli ar īsākām un garākām piedurknēm, gan bruņubikses, gan bruņucepuru apkakles (angļu *aventail*), gan bruņukapuces (angļu *coif*).

TEHNOLOĢIJA

Bruņu riņķiši vēsturiski vienmēr ir tikuši kniedēti, tomēr atkarībā no reģiona un perioda mazliet atšķiras stieples griezumums un kniežu forma, kas zināmā mērā atvieglo šo izstrādājumu datēšanu un izcelsmes izsekošanu. Riņķu formas un stieples griezuma izmēru analīze ļauj Latvijas atradumus nosacīti klasificēt divās grupās. Pirmā grupa attiecināma uz vēlā dzelzs laikmeta beigām, kad tika lietoti no apaļas stieples gatavoti bruņu riņķi ar pusapaļu kniedi. Padomju historiogrāfijā šo bruņukreklu izcelsmi saistīja ar kontaktiem ar Seno Krievzemi (Мугуревич 1965). Otrā grupa attiecināma uz viduslaikiem, un to pārstāv riņķi no daļēji placinātas segmentveida griezumuma kniedes ar daļēji iedziļinātu kniedi.

Tehniskā riņķišu parametru analīze ļauj izdarīt šādus secinājumus:

- stieples diametrs un gredzenu izmēri arī vienā bruņu fragmentā var atšķirties, kas var liecināt par to, ka izstrādājums ticis labots;
- riņķu diametrs laika gaitā kopumā samazinās, kaut gan atsevišķi neliela diametra riņķi (7–8 mm) izmantoti jau 11.–12. gadsimtā;
- kniedes forma vismaz daļai (pārsvarā viduslaiku) bruņukreklu ļauj atšķirt bruņukrekla iekšpusi un ārpusi, kas dzelzs laikmeta beigu riņķu bruņu fragmentiem pagaidām nav droši nosakāms.



1. att. Riņķišu bruņu izgatavošana, 15. gadsimts.
(www.nuernberger-hausbuecher.de/75-Amb-2-317-10-r/data;
www.nuernberger-hausbuecher.de/75-Amb-2-317-103-r)

RIŅĶIŠU BRUŅU IZPLATĪBA LATVIJĀ DZELZS LAIKMETA BEIGĀS UN VIDUSLAIKOS

Virknē ar laikaposmu pirms viduslaikiem datējamu vietējo iedzīvotāju apbedījumu atrasti piekariņi, kas izgatavoti no bruņu riņķiem. Latgaļu apdzīvotības areālā tādi atrasti, piemēram, Drabešu Liepiņu 106. kapā, Kokneses kapulauka 47. un 50. kapā, Ludzas apkārtnē utt. Lībiešu apdzīvotajā teritorijā šādi piekariņi atrasti Lielvārdes pārceltuves senkapu 21. kapā. Dzelzs laikmeta apbedījumos lielāki bruņu riņķišu fragmenti iegūti Krustpils Oglenieku 5. kapā, Gaigalavas Kuderu Jaunrozēs, Zlēku Pasilciemā, Kuldīgas *Vulkānā*, Salaspils Laukskolas 532. un 569. kapā, Doles Vampeniešu I kapulauka 30. kapā, bet dzelzs laikmeta dzīvesvietās Latvijā tie uzieti Mežotnes pilskalnā, Tērvetes pilskalnā, Doles Raušu ciemā u. c. (Atgāzis 2002, Tomsons 2014).

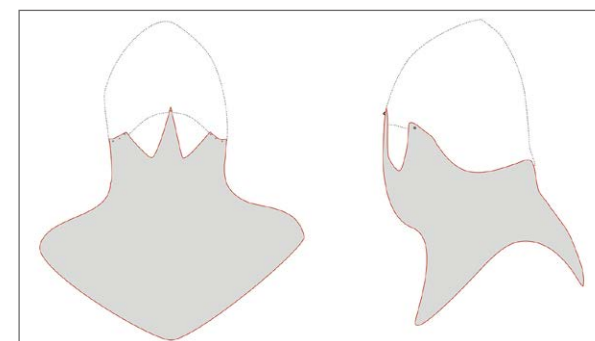
Vieni no vēlākajiem riņķišu bruņu atradumiem kapulauku teritorijā ir to fragmenti Cesvaines kapsētā un Viesienas Kučuros. Pēdējā pieminekli riņķišu bruņu fragments (A 10105: 3) iegūts kā savrupatradums vēlo viduslaiku–jauno laiku kapsētas teritorijā. Pārējie Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā nonākušie atradumi no šīs kapsētas liecina, ka šī kapsēta pārsvarā tika izmantota 16.–17. gadsimtā, bet turpināja funkcionēt līdz pat 18. gadsimta sākumam. Cesvaines kapulauka 9. kapā atrastais bruņu riņķišu fragments (A 12304: 5), iespējams, lietots kā jostas elements un, balstoties uz citu šajā kapulaukā pētīto apbedījumu datējumu, aptuveni saistāms ar laiku no 15.–16. gadsimta mijas līdz 17. gadsimta sākumam. Abi šie atradumi uzskatāmi par visvēlāk datējamajām šāda veida liecībām apbedījumos Latvijas teritorijā (Tomsons 2014).

Riņķišu bruņu fragmenti atrasti arī viduslaiku dzīvesvietās, piemēram, pilīs, tomēr statistiski vislielākā riņķišu bruņu fragmentu kolekcija iegūta tieši Cēsu pilī.

Cēsu pils arheoloģiskajā materiālā zināmi 18 bruņu riņķu un to grupu atradumi. Tas padara Cēsi par bagātīgāko šī tipa bruņojuma elementu atrašanās vietu Latvijas teritorijā.

Starp citiem Latvijas viduslaiku pieminekļiem tikai atsevišķās mūra pilīs vai to apkārtnē nelielā skaitā atrasti riņķišu bruņu fragmenti – Alūksnē, Ludzā, Sēlpilī, Turaidā, kā arī Rīgas pilsētas teritorijā.

Cēsu pilī atrasti 18 riņķišu bruņu fragmenti. Funkcija nosakāma trim vienībām. Viens no šiem atradumiem ir bruņucepures apkakle (I att.). Šādas apkakles (angļu *aventail*) bija raksturīgas 14. gadsimtā lietotajām bacinetes (angļu *bascinet*) tipa bruņucepurēm.



2. att. Cēsu pili 1982. gadā atrastā bruņucepures apkakle VI 213: 3418.
Shematiska rekonstrukcija.

Autora zīmējums, 2018



3. att. Bruņucepure ar bruņu riņķīšu bruņu apkakli (vācu *Beckenhaube mit Brünne*). Ap 1360. gadu.

(Deutsche Historische Museum, W 3971)
(www.rdklabor.de/wiki/Beckenhaube)

Zināmu laiku šis atradums tika nepareizi interpretēts kā bruņukapuce (Arnold 1990; Apala 2007 u. c.) un arī kā tāds tika ilgstoši eksponēts Cēsu Vēstures un mākslas muzeja ekspozīcijā. Šim atradumam ir saglabājusies raksturīga V veida detaļa – izlaidums deguna aizsardzībai. Analogijas Vācijas materiālā rāda, ka šādu izlaidumu bija iespējams izmantot arī kā savilcēju un stiprināt sāniski pāri sejai (3. att.). Apkakles mala bijusi akcentēta ar bronzas stieples riņķu rindu. To kniežu caurumu, placinājuma un kniežu galvas forma liecina, ka bronzas riņķīši izgatavoti ar tiem pašiem instrumentiem, ar ko darināti dzelzs riņķi.

Riņķu savēruma VI 213: 3459 (II att.: 2) funkcija, visticamāk, bija dekoratīva. Tas sastāv no 41 pamišus savērta dzelzs un misiņa riņķa un, domājams, noārdīts no kāda bruņukrekla, turklāt no tā malas (par ko liecina bronzas riņķi), lai to izmantotu kā rotaslietu.

Fragmenta VI 213: 5893 (IV att.: 1) vieta bruņutērpā nosakāma daļēji. Tas ir gatavots no miniatūra izmēra dzelzs un bronzas riņķīšiem. Senlieta ir konservēta tikai daļēji, tomēr redzams, ka riņķīši bijuši izgatavoti no apaļas stieples, bet kniedējot placināti nevienmērīgi. Fragments, visticamāk, saistāms ar bruņukrekla krūšu augšpuses vai kakla daļu, jo kopā ar riņķīšiem saglabāties arī figurāli veidots aizdares āķis (4. att.). Analogijas citvalstu materiālā rāda, ka šādi dekoratīvi apkalumi un aizdares elementi bruņukrekliem lietoti 16. gadsimtā.

Kopumā Cēsu pili atrasto bruņukreklu fragmentu tehniskie parametri (1. tab.) atspoguļo lielu dažādību – gan bruņu riņķu izmēros, gan stieples griezumam variācijās, tajā skaitā viena parauga ietvaros, gan materiālu daudzveidībā, gan kniežu formu klāstā. Uz tiem redzamas pēdas no dažādiem rīkiem, kas izmantoti, riņķus sākotnēji placinot un pēc tam savienojot un sakniedējot.



4. att. Aizdares āķis uz riņķīšu bruņu fragmenta VI 213: 5893.

G. Indrēvica foto, 2018

Izcils piemērs riņķu izmēru daudzveidībā ir vairāk nekā 300 gramus smagā riņķu grupa VI 213: 8226 (V att.), bet atšķirīgi izmēri sastopami arī mazos paraugos, piemēram, VI 213: 4400 (II att.: 4).

Virkne bruņu izgatavotas ne tikai no dzelzs, bet arī no bronzas riņķiem – tie kniedēti līdzīgā veidā, bet to funkcija ir pamatā dekoratīva. Šādu riņķu rindas izmantotas, lai akcentētu attiecīgā bruņojuma elementa malas. Bronzas (misiņa?) riņķi lietoti lielā daļā Cēsu pils atradumu (VI 213: 3459, 4661, 5295, 5845 u. c.).

Fragmentā VI 213: 3459 (II att.: 2) redzams, ka arī bronzas riņķi tikuši aizkniedēti ar dzelzs kniedēm. Arī fragmenta VI 213: 5893 (IV att.: 1) bronzas riņķi aizkniedēti ar miniatūrām dzelzs kniedītēm. Nelielo riņķu bruņu fragmentu VI 213: 5295 (II att.: 6) veido tikai bronzas riņķi, un ir labi redzams, ka tie gatavoti no apaļas stieples; arī kniežu caurumi ir apaļi, nevis lēcveida kā vairumā citu paraugu, kam tas bija nosakāms.

Noplacināti bronzas un dzelzs riņķi redzami paraugā VI 213: 5894 (IV att.: 2), kurā sastopami arī vismaz divi atšķirīgi dzelzs riņķu izmēri. Līdzīgi plakani dzelzs riņķi redzami paraugā VI 213: 3564 (II att.: 3), kur to izmēri nedaudz variējas (domājams, izgatavošanas procesa atspulgs), kā arī paraugā VI 213: 5845 (II att.: 7).

No apaļas dzelzs stieples izgatavoti bruņu riņķi konstatējami vienā fragmentā – VI 213: 5890 (II att.: 9). Stieples griezumam kā noteikta laika perioda pazīme (piemēram, apaļa griezumam uzlūkošana par dzelzs laikmetam raksturīgu) ir nosacīta, jo griezumam formu nosaka gredzena gatavošanā izmantotais rīku komplekts un tā specifika. Attiecīgi darbariki varēja tikt lietoti ilgākā laika posmā. Tomēr dažādu formu gredzeni, kas savienoti ar nedaudz atšķirīgiem rīkiem (kniedēšanas procesā bruņu riņķi vairāk vai mazāk saplacinot), drīzāk ir liecība par bruņojuma uzkrājumu veidošanu. Atsevišķos gadījumos dažādu izmēru riņķi tomēr var liecināt par labojumu veikšanu.

SECINĀJUMI

Domājams, ka par labošanu, kas, iespējams, tika veikta steigā, liecina 1995. gada izrakumos atrastā vairāk nekā 300 gramu smagā bruņu riņķu grupa VI 213: 8226, kurā ietilpst gan apaļi, gan izteikti ovāli bruņu riņķi (V att.). Tie visi ir viegli izliekti no iekšpusēs, kas norāda uz to gatavošanas tehnoloģiju, izmantojot konusveida paliktņi kniedēšanai. Neregulārā riņķu forma var liecināt par nevienmērīgu darbošanos ar darbarikiem, ko varētu būt izraisījusi vai nu steiga, vai pieredzes trūkums. Nav iespējams noteikt, vai labojumi tikuši veikti Cēsu pili, tomēr jau pats lielais atradumu daudzums norāda, ka šeit šis bruņojuma veids bijis ļoti labi pazīstams un ticis lietots ilgā laika periodā. Vienā paraugā redzami gan izgatavošanas laikā radušies riņķi ar nelielām variācijām izmēros un formā (tas atkarīgs no konkrētā amatnieka prasmes vienmērīgi atkārtot noteiktu darbību), gan pilnīgi atšķirīgu veidu un, domājams, arī izcelsmes bruņu riņķi. Tāpat par labošanu liecina VI 213: 5920 (IV att.: 5), kurā miniatūra diametra dzelzs riņķi papildus savienoti ar tiem nepiemērotu lielizmēra bronzas riņķi. Ņemot vērā Vācu ordeņa nemitīgos konfliktus, nav pamata uzskatīt, ka tik nozīmīgā militāri politiskajā centrā kā Cēsis nav ticis veikts arī bruņojuma remonts.

Kopumā secināms, ka viduslaikos riņķišu bruņas bija visvairāk izplatītais bruņojuma veids arī Latvijas teritorijā. Pirmie zināmie eksemplāri šeit nokļuva jau vismaz 12. gadsimtā, taču aktīvāk šī bruņojuma izplatīšanās šajā teritorijā notika krusta karu laikā 13. gadsimtā. Šāds bruņojums varēja būt gan rietumu, gan austrumu izcelsmes, un Latvijas teritorijā tas varēja nonākt gan tirdzniecības ceļā, gan kā kara laupījums, gan kā krustnešu ekipējuma daļa (Tomsons 2014). Cēsu pili atrasto riņķu bruņu tehniskie parametri ļauj secināt, ka šie atradumi, visticamāk, ir Rietumeiropas izcelsmes. Cēsu pils riņķišu bruņu atradumi pārējo bruņojuma atradumu kontekstā apliecina ilgstošu šāda bruņojuma uzkrājumu veidošanu. Šajā kontekstā zīmīgi, ka 15. gadsimta rakstītie avoti min Cēsu pili uzkrātus ievērojamus aizsardzības bruņojuma apjomus – riņķišu un plākšņu bruņas 900 vīriem (LUB 1905a, 127).

Riņķišu bruņu atradumi kopā ar plākšņu bruņu elementiem nav pārsteigums, jo 16. gadsimtā abi šie bruņojuma veidi tika lietoti kopā – atsevišķi no riņķišiem izgatavoti bruņu elementi tika izmantoti plākšņu bruņu mazāk aizsargāto salaiduma vietu nosegšanai. Tas, ka Cēsu pils arheoloģiskajā materiālā nav izdevies identificēt nepārprotamus 13.–14. gadsimtam raksturīgo plākšņu bruņu elementus (Māesalu 2014), visticamāk, norāda uz centra–perifērijas attiecībām Vācu ordeņa Livonijas zemēs – novecojušie plākšņu bruņutērpi no militāri politiskā centra Cēsis tika nosūtīti uz lokālas nozīmes centriem (piemēram, Āraišu, Altenes vai Dinaburgas pili).

Cēsu riņķišu bruņu kolekcija vedina domāt, ka, pārzinot bruņojuma izgatavošanas tehnoloģisko pusi, iespējams paplašināt izmantojamo arheoloģisko avotu loku un iegūt vairāk informācijas no jau it kā labi zināmiem avotiem. Šāda pieeja arī ieskicē jaunu, padziļinātu pētījumu virzienus.

1. tab. Cēsu pili atrasto riņķišu bruņu fragmentu tehniskais raksturojums

Inv. nr.	Gads	Laukums, kārta	Koord.	Tehn. stāv.	Griezums	Riņķa forma	Riņķa ārējais diam. (mm)	Riņķa iekšējais diam. (mm)	Stieples platums (mm)	Stieples biežums (mm)	Kniedes biezums (mm)	Kniedes forma
1	VI 213: 851	III lauk., 1. k.	x: 27 y: 6	Kons.	Plakans	Apāļa	11,6	7,7	2,1	1,7	2,4	Koniska (?)
2	VI 213: 3418	III lauk., 6. k.	x: 35 y: 20,5	Rest.	Plakans	Apāļa un ovāla	Br.: 11,1–12,2 Dz.: 10,3–11,4	Br.: 6,2–8,21 Dz.: 6,34x7,5	Br.: 1,7–2 Dz.: 1,6–2	Br.: 0,9 Dz.: 1,2	1,9–2,7	Koniska
3	VI 213: 3459	III lauk., 5. k.	x: 35 y: 22	Rest.	Plakans, lēcveida	Apāļa un ovāla	Br.: 11,3–12,1 Dz.: 12–13,7	Br.: 7,1–8,7 Dz.: 7,9–10	Br.: 0,9–1,2 Dz.: 1,1–1,4	Br.: 1,8–2,1 Dz.: 1,8–2,4	2,5–2,7	Koniska un apāļa
4	VI 213: 3564	IV lauk., 6. k.	x: 23,9 y: 36,75	Rest.	Plakans	Apāļa un ovāla	10,1–11,4	5,5–9,2	1,82	1,3	2,5	Koniska
5	VI 213: 4400	V lauk., 4. k.	x: 45 y: 14,4	Rest.	Plakans	Apāļa	9,5, 9,9, 10,5, 10,9	6,5, 7,9	0,8–1,2	1,6	2,9	Koniska un apāļa
6	VI 213: 4661	B lauk., 4. k.	x: 5 y: 21,1	Korod.	Apāļš	Apāļa un ovāla	Br.: 7,23–7,8 Dz.: 7,5	Br.: 5,1–5,3	Br.: 0,94	Br.: 0,92	1,84	Nenosakāma
7	VI 213: 5295	A lauk., 1. k.	x: 1,1 y: 1,5	Rest.	Apāļš	Apāļa un ovāla	Br.: 8,7 x 9,8	Br.: 6,1 x 6,3	1,2	1,3	2,18	Koniska
8	VI 213: 5339	N.z.	N.z.	Rest.	Apāļš	Apāļa un ovāla	5,9–6,7	3–3,7	0,7–1	0,9–1	1,2–1,3	Koniska
9	VI 213: 5845	D lauk., 2. k.	x: -2,3 y: -34,5	Korod.	Plakans	Apāļa un ovāla	Br.: 9,8x10,3 Dz.: 10,8x11,2	Br.: 5,5x7,3 Dz.: 5,1x7,3	Br.: 1,5 Dz.: 1,8	Br.: 1 Dz.: 1,1	2,8	Neskaitra
10	VI 213: 5867	D lauk., 2. k.	x: -0,8 y: -33,85	Rest.	Plakans	Apāļa	8,7–9,7	5–5,6	1,1	1,8	1,6	Apāļa, vienpusēja
11	VI 213: 5890	D lauk., 2. k.	x: -1,2 y: -33,3	Kons.	Apāļš	Apāļa	10,5	7–7,4	1,4	1,4–1,5	3,3–3,7	Koniska
12	VI 213: 5893	D lauk., 2. k.	x: -7,63 y: -39,1	Kons.	Apāļš, plakans, lēcveida	Apāļa	Br.: 6,1–7 Dz.: 7–8	Br.: 3,5–4 Dz.: 3,5–4	1,2	1–1,3	1,4	Koniska
13	VI 213: 5894	D lauk., 2. k.	x: -7,85 y: -42,3	Kons.	Plakans	Apāļa un ovāla	Br.: 8,8 x 9,6 Dz.: 7,8–9,6	Br.: 5,4–5,6 Dz.: 4,1–6	Br.: 1,8 Dz.: 1,9	Br.: 1,1 Dz.: 1,2	–	Nav nosakāma
14	VI 213: 5920	D lauk., 2. k.	x: -7,25 y: -42	Kons.	Plakans	Apāļa un ovāla	Br.: 11,3–12,6 Dz.: 8	Br.: 7,8–8,6 Dz.: 4–5	Br.: 2 Dz.: 1,6	Br.: 1 Dz.: 1	1,5	Koniska
15	VI 213: 6017	D lauk., 3. k.	x: -6,85 y: -40,7	Korod.	Lēcveida (?)	Apāļa	8,1	4,5	1,5	1,3	1,7	Koniska (?)
16	VI 213: 8226	G lauk.	x: -14,6 y: -67,8	Rest.	Plakans	Apāļa un ovāla	Br.: 11,8 Dz.: 12,1–16,1	Br.: 6,4–8,1 Dz.: 7–11,9	1,5–1,9	2,2–2,5	2,8	Apāļa, ovāla un koniska
17	CM ZP 36111	R korp. 3. pagrabt., 5. k.	x: 7,1 y: -37,4	Kons.	Plakans	Apāļa	10,2–10,4	5,3–6	2,5–2,8	1,6–2,2	2,5–2,8	Apāļa
18	CM ZP 37143	R korp. 3. pagrabt., 7. k.	x: 7,7 y: -32,4	Kons.	Lēcveida	Apāļa	13,7–14,8	8,2–9,27	2,7–3,2	1,2–1,7	2,4–2,6	Apāļa



I att. Bruņucēpures apkakle VI 213: 3418.

R. Kaniņa foto, 2015



II att. Rinķīšu bruņa fragmenti.

*1 – VI 213: 851; 2 – VI 213: 3459; 3 – VI 213: 3564; 4 – VI 213: 4400; 5 – VI 213: 4661;
6 – VI 213: 5295; 7 – VI 213: 5845; 8 – VI 213: 5867; 9 – VI 213: 5890.*

G. Indrēvica foto, 2018



III att. Riņķišu bruņu fragments VI 213: 5339.

G. Indrēvica foto, 2018



IV att. Riņķišu bruņu fragmenti.

1 – VI 213: 5893; 2 – VI 213: 5894; 3 – VI 213: 5920; 4 – VI 213: 6017; 5 – CM ZP 36111; 6 – CM ZP 37143.

G. Indrēvica foto, 2018

Artūrs Tomsons

MAIL ARMOUR FINDS FROM CĒSIS CASTLE

Summary

Mail armour is one of the oldest types of body armour in the world. The term has been derived from the manufacturing technique that entails interlocking riveted iron or steel rings made of wire. Mail armour (*lorica hamata*) spread in Europe as part of the Roman military kit, used at least from the third century BC onwards. The earliest mail armour finds from the territory of Latvia have been obtained in the territory inhabited by the Livs in the lower reaches of the Daugava River and date to the turn of the 11th–12th centuries. Over the course of the 12th century mail armour spread more broadly in the territory of Latvia and a range of mail armour fragments have been found in the lands inhabited both by the Couronians, Livs and Latgalians as well as the Semigallians. Such armour was expensive and first and foremost served to indicate the status and wealth of the wearer. All Late Iron Age mail armour finds found in the territory of Latvia have one technical feature in common: they all are made of round cross-section wire. During the Middle Ages mail armour was often used alongside coat-of-plates and plate armour. After the start of the Baltic Crusades in the late 12th century, expensive imported armament found its way into the territory of Latvia in larger numbers and consequently this period is also marked by an increased amount of armour and its components found in dwelling sites.

Mail armour and their fragments dating to this period have for the most part been found in the archaeological material of castles. The fundamental difference of the wire used for the production of rings for medieval mail armour, compared to that used for their Iron Age counterparts, is its cross-section is lenticular or almost lenticular shape. Finds of this type of armour have been obtained in the territory of Sēlpils, Turaida, Rēzekne, Ludza, Alūksne and other castles. The largest collection of mail armour and their fragments in Latvia is part of the archaeological material of Cēsis medieval castle. The castle was the residency of the Livonian Master of the Teutonic Order and by the 16th century had accumulated considerable reserves of armament.

In the context of finds of other types of armour, a typical feature of the archaeological material of Cēsis Castle is that the late 15th–16th century forms of plate armour are richly represented in it, while the forms of coat-of-plates typical for earlier centuries are missing. Mail armour appears to be used alongside plate armour until the 16th century. Well preserved mail aventail made for a typical 14th century helmet, bascinet, should be regarded as a rare and unique find. The other finds of mail armour rings constitute small fragments or groups of fragments; their diameters are different, and are the same as the methods and forms of riveting. One of the finds of mail armour fragments has a decorative metal plate attached to it, used for fastening a mail shirt. The analysis of the armour fragments testifies to their origin from various sources, to the possible mending of armour in Cēsis and to the accumulation of some forms of armour in the armoury of Cēsis Castle, probably even over the course of several centuries.

V att. Riņķišu bruņu fragments VI 213: 8226.

G. Indrēvica foto, 2018



AVOTI UN LITERATŪRA

- Apala 2007 – Apala Z. Cēsu pils arheoloģiskās izpētes (1974–2006) rezultāti // Quo vadis, Cēsis? Vēsture un mūsdienu nosacījumi pilsētas attīstībai. – Cēsis, 2007. 45.–75. lpp.
- Arnold 1990 – Arnold U. (hrsg.) 800 Jahre Deutscher Orden. Ausstellung des Germanischen Nationalmuseums Nürnberg in Zusammenarbeit mit der Internationalen Historischen Kommission zur Erforschung des Deutschen Ordens. – München, 1990
- Atgāzis 1998 – Atgāzis M. Tuvciņas ieroči senā Latvijā 10.–13. gs. Promocijas darbs, Latvijas Universitāte, 1998
- Atgāzis 2002 – Atgāzis M. Vairogi, bruņucepures un bruņas Latvijā 10.–13. gadsimtā // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – Rīga, 2002. Nr. 3, 21.–53. lpp.
- Lamsters 1935 – Lamsters V. Par Baltijas cilšu un īsti kuršu bruņām un bruņu cepurēm XII–XIII gs. // Raksti par Kurzemi. – Rīga, 1935. 83.–94. lpp.
- Mäesalu/Haak 2014 – Mäesalu A., Haak A. Mittelalterliche Klöster in Dorpat (Tartu) und Fellin (Viljandi) // Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum IX: Die Klöster. – Lübeck, 2014. S. 521–529
- Švābe 1927 – Švābe A. Vecākās zemnieku tiesības. – Rīga, 1927
- Thordeman 1939 – Thordeman B. Armour from the Battle of Wisby 1361. – Stockholm, 1939. Vol. 1
- Tomsons 2014 – Tomsons A. Aizsardzības bruņojuma atradumi Latvijas arheoloģiskajā materiālā dzelzs laikmetā un viduslaikos: jaunas interpretācijas iespējas // Latvijas Nacionālā vēstures muzeja zinātniskie lasījumi 2011–2013 (LNVM raksti nr. 20). – Rīga, 2014. 59.–79. lpp.
- Бехайм 1995 – Бехайм В. Энциклопедия оружия. – Санкт-Петербург, 1995
- Мугуревич 1965 – Мугуревич Э. Восточная Латвия и соседние земли в X–XIII вв. – Рига, 1965

UDK 904(474.365)

CĒSU PILS RAKSTI II

Sastādītājs, atbildīgais redaktors *Gundars Kalniņš*

Literārā redaktore *Eva Eihmane*

Korektors *Jānis Kulmanis*

Tulkotāja *Eva Eihmane*

Tulkojumu korektors *Aleks Pluskowski*

Fotogrāfiju apstrāde *Alens Opoļskis*

Māksliniece un maketētāja *Anda Nordena*

Izdevums sagatavots ar Valsts kultūrkapitāla fonda
un Cēsu novada pašvaldības finansiālu atbalstu



ISBN 978-9934-8685-1-1

© Rakstu autori, 2018

© Cēsu pils saglabāšanas fonds, 2018

Izdevējs *Cēsu pils saglabāšanas fonds*

Iespiests un iesiets SIA “*Dardedze hologrāfija*”